

תרבות יהודית

Joods Leven in Europa buiten de grote steden

Emancipatie

In de 19de eeuw verlieten de West-Europese joden de gettos.

Een "tempel van moderniteit": het joodse warenhuis N. Israel in het centrum van Berlijn.

Illustratie: Joods Museum Westfalen

De maatschappelijke veranderingsprocessen in de 19de eeuw zijn een Europees fenomeen en de joden speelden een belangrijke rol bij de verspreiding van de rationalistische gedachte. Discussies betreffende de juridische gelijkstelling van de joden leidden reeds in september 1791 tot een door de Franse Nationale Vergadering goedgekeurde emancipatiewet, die de joden tot staatsburgers met gelijke rechten verklaarde.

Langdurige ontwikkeling

Deze gelijkstelling gold ook in het koninkrijk Westfalen (1808–1814), dat echter van korte duur was. In de Duitse staten duurde de ontwikkeling van beschermde joden tot staatsburgers na de restauratie van de oude machten op het Weense Congres met verschillende hoopvolle periodes bijna de gehele eeuw; ze werd pas in 1869 door de Emancipatiewet van de Noord-Duitse Bond afgesloten, die in 1871 als Rijkswet overgenomen werd.

De Nederlandse joden werden onder de Franse heerschappij reeds in 1796 als gelijkgerechtigde burgers erkend. Willem I bouwde na het herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid in 1814 de emancipatiepolitiek nog verder uit.

In de loop van de 19de en aan het begin van de 20ste eeuw nam de joodse minderheid in Nederland en Duitsland steeds meer aan het algemene sociale en politieke leven deel en speelde in toenemende mate een rol in kunst en cultuur.

Hoger op de maatschappelijke ladder

Van leidende posities bij de justitie, op universiteiten en in het leger werden joden nog steeds uitgesloten. Zo werd Jakob Loewenberg ondanks zijn uitstekende opleiding de toelating tot het hoger onderwijs en de staatsdienst geweigerd. Maar toch maakten door de ontwikkelingen in deze eeuw vele joden een carrière in de burgerij. Hoe zeer opleiding als carrièrekans beschouwd werd, tonen de "Marks-Haindorfsche

Lehrerbildungsanstalt" (pedagogische academie) in Münster en de stichting van een joodse school in Groningen. Levy Ali Cohen uit Groningen had een wezenlijke invloed op de gezondheidszorg in Nederland. Vooral de toepassing van moderne productie- en handelsmethoden waren doorslaggevend voor de economische successen en de carrière, zoals het voorbeeld van Cosman Cohen in Bocholt en de familie Van Dam in Groningen in de textielindustrie aantoont.

Parallel met de juridische gelijkstelling versterkte zich in Duitsland echter ook de maatschappelijke weerstand tegen deze ontwikkeling. Het accent van de vijandige houding ten opzichte van joden verschoof zich van het religieuze naar het politieke vlak. De joden werden als aanstichters van revolutionaire bewegingen gezien. Naast de intellectuele aanvallen van nationale krachten tegen de joodse minderheid kwam het ook tot anti-joodse gewelddadigheden.

Antisemitisme

Vooralsinds de jaren 80 van de 19de eeuw formeerden zich de tegenstanders van de jodenemancipatie. Het begrip "antisemitisme", dat in tegenstelling tot het christelijke anti-judaïsme van biologisch gemotiveerde verschillen uitging, ontstond in deze periode. Jodenhaat werd met pseudowetenschappelijke rassentheorieën "gelegitimeerd" en de agitatie tegen joden werden steeds agressiever.

In Nederland was daarentegen slechts een geringe openbare weerstand tegen de integratie merkbaar.

Verhalen over het thema "Emancipatie"